

Pražské jaro, okupace a Jan Palach

Cílová skupina: žáci 9. tříd základních škol a žáci středních škol

Klíčové kompetence: řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

Pomůcky: psací potřeby, pracovní listy, reprodukce sbírkových předmětů

Časová dotace: 90 min

Místo konání programu: Národní památník na Vítkově

Maximální počet účastníků: 25 žáků

Klíčová slova: pražské jaro, okupace, protestsong, Dva tisíce slov, Jan Palach

Metody a techniky: práce s hudební ukázkou; práce s kopiemi sbírkových předmětů, textem a obrazem; individuální a skupinová práce; diskuze a interpretace

Bratříčku zavírej vrátka

1 *Bubáci:* Nevítání a nezvaní vojáci, kteří vyvolávají úzkost a obavy.

Hranaté železné maringotky: vojenské tanky

Tato noc nebude krátká, (...): Vyjádření, že stojíme na prahu velkých událostí a změn. Vstupem cizího vojska se nad Československem začínají stahovat mraky a tento stav jen tak neskončí. K obsazení Československa došlo v noci.

Beránka vlku se zachtělo. Zavřel jsi vrátka?: Použití obrazu z pohádky O vlku a beránku, v níž je slabší napaden silnějším, vzbuzuje obavy. Otázka se snaží nabádat k opatrnosti.

Bratříčku, nevzlykej, neplýtvěj slzami, (...): snaha uklidnit mladšího sourozence v nebezpečné situaci

Zavírej vrátka!: Rozkaz ve větě ukazuje vážnost situace a reálnou obavu o život. Je nutné se ukrýt na bezpečném místě a nepouštět neznámé osoby.

2 ANO. Píseň *Bratříčku, zavírej vrátka* reaguje bezprostředně na obsazení Československa v noci z 20. na 21. srpna 1968 a vznikla údajně naprosto spontánně v noci 22. srpna 1968 jako okamžitá reakce na vpád vojsk Varšavské smlouvy do Československa.

3 Dva sourozenci: Mladší sourozenec se projevuje pouze zprostředkovaně – vzlyká, pláče, klopýtá. Jeho prostřednictvím se autor obrací na každého posluchače a činí jej součástí písně; starší sourozenec vystupuje jako průvodce, ochránce a utěšitel toho mladšího.

4 Karel Kryl

5 Metafory, symboly

Manifest Dva tisíce slov

- 1 Noviny, Literární noviny
- 2 Dne 27. června 1968, v nákladu 300 000 výtisků
- 3 Manifest Dva tisíce slov
- 4 Manifest Dva tisíce slov je určen dělníkům, zemědělcům, úředníkům, vědcům, umělcům a všem. Jeho autorem je Ludvík Vaculík, jenž text sepsal z popudu vědců Otta Wichterleho, Jana Broda, Otakara Poupy a Miroslava Holuba, kteří se obávali o další osud obrodného procesu.
- 5 Autor upozorňuje, že druhá světová válka ohrozila duševní zdraví a charakter československého národa. Komunistická strana a program socialismu, jimž po válce lidé důvěřovali, ovšem také zklamaly. Hlavní nedostatky autor vidí například v nekompetentnosti politických vůdců (chybějící vzdělání a zkušenosti) a v obchodování se státními úřady atd.
- 6 Konzervativní komunisté: protisovětská provokace a podnět k občanské válce
Reformní komunisté: ohrožení svých reforem
Veřejnost: Mnoho pracovišť a závodů manifest Dva tisíce slov kladně přijalo a podpořilo, k tomu se zdvihla mohutná spontánní reakce veřejnosti.
Sověti a okolní státy: otevřená výzva ke kontrarevoluci

Interpretace plakátu: vlastní úvaha

Dokument předsednictva Národního shromáždění

- 1 Oficiální dokument předsednictva Národního shromáždění, jež je zároveň i vydavatelem tiskoviny.
- 2 Dne 21. srpna 1968 a reaguje bezprostředně na obsazení Československa v noci z 20. na 21. srpna 1968.
- 3 Předsedy vlád a předsedy parlamentů SSSR, PLR, MLR, NDR a BLR.
SSSR – Svaz sovětských socialistických republik
PLR – Polská lidová republika
MLR – Maďarská lidová republika
NDR – Německá demokratická republika
BLR – Bulharská lidová republika
- 4 Předsednictvo Národního shromáždění zásadně nesouhlasí se vstupem spojeneckých vojsk na území Československa a požaduje jejich odchod.
- 5 Svrchovanost (též suverenita) je právo vykonávat neomezeně moc na území státu, které náleží každému nezávislému státu. Vstup vojsk na území Československa bez souhlasu jeho politické reprezentace bylo porušením jeho suverenity.
- 6 Předsednictvo Národního shromáždění zde jasně vyjádřilo svůj nesouhlas se vstupem cizího vojska do Československa. Kolaboranti z řad konzervativní opozice KSČ (A. Indra, V. Bilak) se snažili invazi legalizovat.

Interpretace plakátu: vlastní úvaha

Reportér

- 1 Časopis Reportér
- 2 Svaz českých novinářů, občany svobodného socialistického Československa
- 3 Alexandr Dubček: politický vůdce a hlavní protagonista pražského jara a demokratizačních reforem na jaře roku 1968, 1. tajemník ÚV KSČ od ledna 1968 do dubna 1969
Oldřich Černík: jeden z čelních představitelů pražského jara, československý předseda vlády od dubna 1968 do ledna 1970
- 4 A. Dubček (první tajemník ÚV KSČ), O. Černík (předseda vlády), J. Smrkovský (předseda Národního shromáždění) a další tři političtí představitelé (F. Kriegel, J. Špaček, B. Šimon) byli zatčeni a uneseni do SSSR. Pouze prezident L. Svoboda byl ponechán v úřadě, protože invazi neodsoudil a vyzýval ke klidu. Do Moskvy byl však pozván i on spolu s konzervativní částí KSČ. Dne 26. srpna 1968 podepsali českoslovenští politici (s výjimkou F. Kriegla) tzv. Moskevský protokol (souhlas s pobyttem vojsk, obnovení cenzury, ukončení změn atd.).
- 5 I my jsme s Vámi – buďte s námi: Heslo podporující legální politickou reprezentaci.
Pravda zvítězí: Heslo převzaté z jednoho ze symbolů Československa (prezidentská standarta) vyjadřující víru ve zdárný konec nastalé situace.
- 6 Obecně: Vyzývá k věrnosti jediné legální vládě Československa.
Konkrétně: Donutit zahraniční návštěvníky, aby o situaci v Československu informovali svou vládu; sabotáže lodí agresorů; přerušení diplomatických styků se zeměmi okupantů.

Interpretace plakátu: vlastní úvaha

Dopis Jana Palacha

- 1 Dopis
- 2 Jan Palach (11. srpna 1948 – 19. ledna 1969)
- 3 Jan Palach uvádí, že je součástí skupiny složené z dobrovolníků, kteří jsou odhodláni se dát za svou věc upálit. Požadavky této skupiny byly: a) okamžité zrušení cenzury, b) zákaz rozšiřování „Zpráv“ – deníku, který vydávali okupanti. Ne, neexistovala.
- 4 Jan Palach věří, že nebude třeba dalších obětí.
- 5 Jan Palach byl student historie a politické ekonomie na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy. Zapálil se dne 16. ledna 1969 na Václavském náměstí v Praze na protest proti vojenské okupaci Československa. Chtěl manifestovat především proti lhostejnosti československé společnosti, která se s okupací začala rychle smiřovat. Zemřel tři dny poté dne 19. ledna 1969 na Klinice plastické chirurgie Fakultní nemocnice na Vinohradech, jejíž součástí bylo oddělení pro léčbu popálenin.
- 6 Vedení státu a komunistické strany: Snaží se situaci uklidnit a udržet šokovanou společnost pod kontrolou. Projevuje lítost nad činem Jana Palacha a současně odmítá formu jeho protestu. Na několika jednáních se zástupci vysokoškoláků označuje jejich požadavky za nesplnitelné.
Veřejnost: Prožívala šok. Byl uspořádán pietní průvod Prahou a veřejného rozloučení s Janem Palachem. Jeho pohřeb 25. ledna 1969 v Praze se stal celonárodní manifestací proti sovětské okupaci. Palacha v jeho činu následovali další, například Evžen Plocek, Jan Zajíc, Josef Hlavatý, Miroslav Malinka a Blanka Nacházelová.

Interpretace citátu: vlastní úvaha